

Minulý týden převzal Mírek Smíšek (86) od ministra zahraničí **Gratias agit** - cenu za šíření dobrého jména Česka v zahraničí. Emigrant, kterého už pár dekád uznávají po celém světě, se na sklonku života konečně „stal prorokem“ i v rodné zemi.

JUDITA MATYÁŠOVÁ

LN Váš životní příběh začíná v Lysé nad Labem a už šedesát let pokračuje na Novém Zélandu. Jak vzpomínáte na roky strávené tady v Čechách?

Můj tatínek byl legionář. Od dětství mi vyprávěl zážitky z války. Když mi pak bylo patnáct, přišli nacisti a já věděl, že musím něco udělat. Měl jsem kamaráda Miloše a oba jsme to vnímali stejně, že se prostě musí něco stát....

LN Co jste udělali?

Začali jsme psát vlastenecké texty a roznášeli je v noci po městě. Strkali jsme je lidem pode dveře. Nikdo o tom nevěděl, jen my dva, já a Miloš. Pak nás napadlo, že zkusíme něco většího. Vymlátíme okna na velitelství gestapa. Všechno jsme promysleli tak, aby nás nechytli. Šlo to dobře, velitelství bylo u sportovního stadionu, přiblížili jsme se k němu, vzali jsme kameny, rozbili okna a utekli přes stadion – přežili jsme zeď a šli jakoby nic po ulici, kde byl vchod do velitelství. Nechytli nás.

LN Takže vás nikdy nenašli?

Ne, jenže gestapo chtělo někoho potrestat. Když nikoho neměli, řekli, že potrestají celé město. Zabavili všem rádia, šli od domu k domu a každý musel rádio odevzdat. To nám bylo líto, pro řadu lidí to bylo jediné spojení se světem, poslouchali BBC a kvůli nám nemohli.

LN Měli jste pak i nějaké další plány?

Náš sen byl, že se dostaneme do Anglie a vstoupíme do armády. Odešli jsme v říjnu 1942. Prostě jsme se v noci sbalili a nechal žádný vzkaz. Rodičům jsme to samozřejmě říct nemohli. I když teď vím, že to pro maminku muselo být hrozná, další dva roky o mně neměla žádné zprávy. Naplánovali jsme si, že se dostaneme do Rakouska a pak dál.

LN Co vám na útěku nejvíce pomohlo?

Ze začátku naše doklady. Udělal jsem nám falešné pasy, byly tak dobré, že i když nás dvacetkrát kontrolovali, nikdy to nepoznali. To bylo vlastně moje první umělecké dílo, ty pasy. Jeli jsme vlakem směrem ke švýcarským hranicím. V jednom městě jsme vystoupili a čekali celý den na spoj, který přijel na hranice o půlnoci. Říkali jsme si, že v noci nebudou kontroly tak přísné, a také to tak bylo. Vystoupili jsme na posledním nádraží před hranicemi a nikde nikdo. Přišlo mi to skoro jako zázrak. To jsme vůbec nečekali. Navíc byl v tu noc úplněk, takže jsme krásně viděli na cestu. Všude byl sníh, asi třicet centimetrů, šli jsme dál a dál a pořád jsme si říkali, že už musí být značka hranice. Jenže pak jsme udělali blbost a bylo po všem...

LN Zabloudili jste?

Ne tak docela. Došli jsme sice do Švýcarska, jenže jsme si chtěli zkrátit cestu přes jeden průsmyk a omylem jsme se vrátili zpátky do Německa. Byly to serpentinny, jedna byla ještě ve Švýcarsku a druhá už zase v Německu. A tím pro nás celá akce skončila. Tam už nám žádné falešné papíry nepomohly. Naštěstí jsme měli s Milošem domluvenou stejnou pohádku, kterou jsme si vymysleli pro případ, že nás chytí. Pořád jsme opakovali, že jsme chtěli jít za prací, ale to už nám samozřejmě nikdo nevěřil. Nejdřív nás strčili na gestapo u hranic, pak řekli, že když jsme Češi, tak nás vrátí zpátky.

LN Podařilo se vám aspoň nějak podat zprávu rodičům, že jste naživu?

To se stalo až později, uvěznili nás na Pankráci, jenže nikoliv mezi politické, ale mezi vězně, kteří měli trest třeba za pašování věcí na černém trhu. Byli jsme mladí, tak nás dali na práci. Museli jsme kopat jámy, někde poblíž ruzyňského letiště, a to bylo právě štěstí. Hlídal nás tam jen jeden český dozorce a díky němu jsem se po dvou a půl letech viděl s maminkou. Z vězení jsem propašoval lístek, kde jsem jí psal, že jsem v pořádku a ať za mnou přijde v určitý den k tomu letišti a ať vezme hodně chleba, protože chleba je to nejlepší pro někoho, kdo je ve vězení. A ona opravdu přišla.

LN Co jste si stihli říct?

Mohla se mnou být jen chvíli, ale uklidňoval jsem ji, ať se o mě nebojí, že to všechno zvládnu. Chtěl jsem jí dodat odvahy, aby se tolik nebála. Přinesla spoustu jídla, rozdělil jsem ho ještě mezi ostatní vězně, sežrali jsme to všechno během chvíle.

LN Po několika měsících jste ale musel

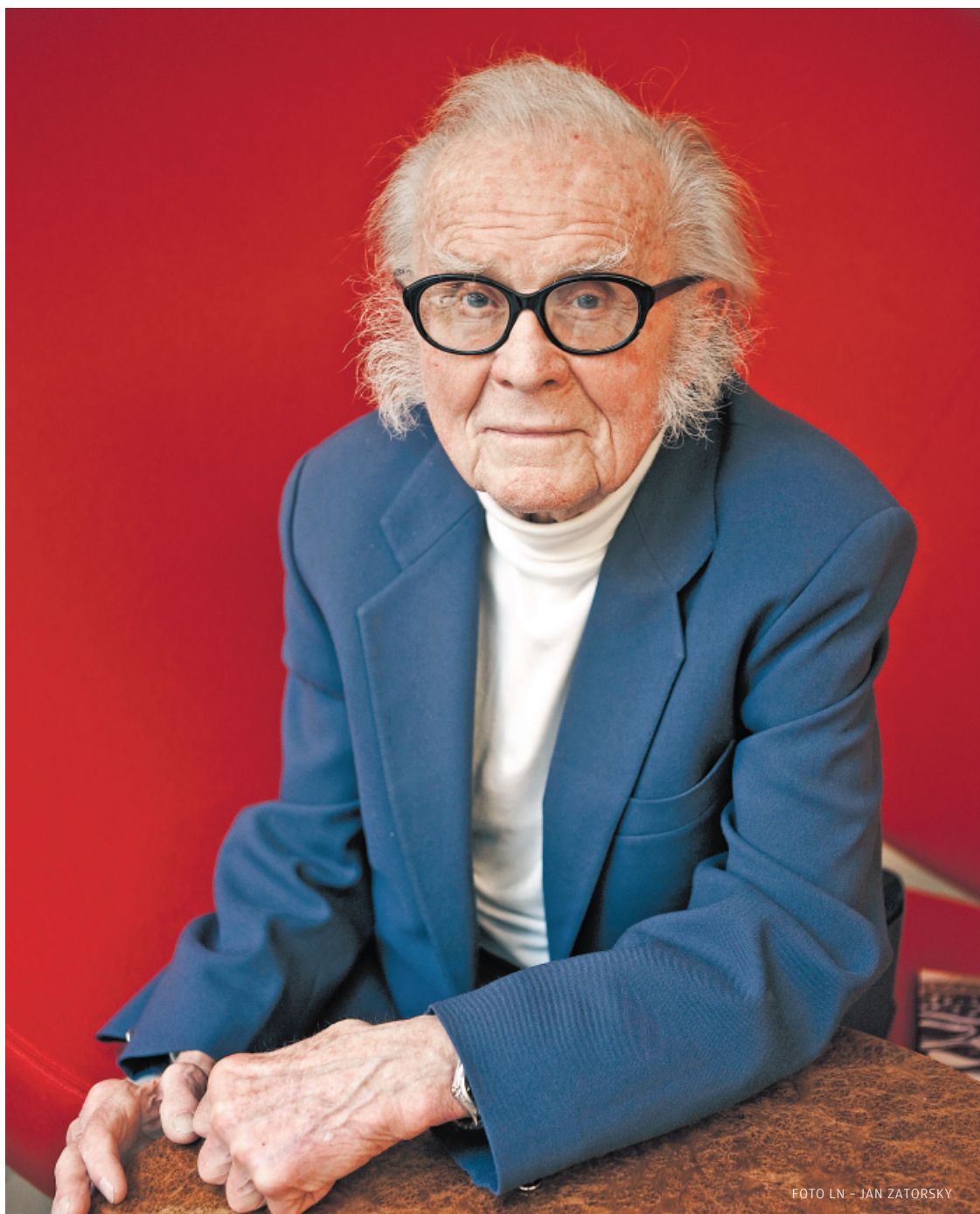

FOTO LN - JAN ZATORSKY

Evropy už jsem prostě měl plné zuby

S výtvarníkem **Mirkem Smíškem** o silnici, která jej svedla na sceně. O tom, jaké to je brzy odejít z domu. A o tom, co následuje, když vám u dveří zazvoní Peter Jackson

opustit Pankrác a jel jste zpátky do Rakouska, co se stalo?

Nějak nevěděli, co s námi, tak nás poslali do Rakouska do továrny. Gestapáci tam po nás chtěli, ať zametáme podlahu, ale já jsem řekl, že jestli nám nedají lepší práci, ať nás raději znovu zavrou. To vůbec nečekali, takovou drzost. Nakonec jsme dostali tu nejlepší práci, co tam byla. Měl jsem na starost analyzování vzorků oceli v laboratoři. Pracovali tam ještě dvě Rakušanky, které byly taky proti gestapu, tak jsme společně začali měnit složení vzorků a schválně jsme tu práci zdržovali. Nešlo to samozřejmě pořádkem, aby to nevypadalo podezřele, ale fungovalo to. Získal se čas a vyrobilo se méně věcí.

LN Jaký byl v továrně režim, mohli jste chodit ven?

Tam nás tolik nehlídali jako v jiných lágerech. Přes den jsme byli v továrně a večer jsme se mohli dostat do města.

LN Vám bylo tenkrát sedmnáct let, měl jste vůbec šanci se třeba zamilovat, při tom všem, co se kolem vás dělo?

Pro mě existovalo jen „ted“, všechno prostě bylo jen dočasné, mezi lidmi žádná budoucnost nebyla, žádné vztahy. Člověk měl nějaké potřeby a na lásku v tu chvíli nemyslel. Samozřejmě že byly ženy, které měly muže ve válce. Nebyl ale čas přemýšlet, co bude zítra.

LN A v továrně jste byl až do konce války?

Skoro to tak bylo, všude jsme slyšeli, že už Němci potáhnou pryč. Dostali jsme se s Milošem do Vídně a hledali cestu, jak se dostat domů. Naskočili jsme na první vlak, který jel na sever. Když jsme přijeli na hranice, byl tam jeden Čech, který pomáhal těm, kteří se vraceli. Dovedl nás do nějaké

školy, kde měli lehátka, jídlo, všechno připravené, všechno čisté. A já věděl, že jsem zase doma. Ten pocit se nedá popsat, prošel jsem za ty tři roky, které uplynuly od našeho útěku, dvanácti lágry a najednou jsem mohl jíst a spát.

LN Ještě vás ale čekala cesta do Lysé, do opravdového domova.

To ano, dostal jsem se tam, ani nevím jak. Ve dvě hodiny ráno jsem zaklepal na dveře našeho bytu. Otevřela maminka a začala křičet: „To je Mírek!“ Chtěla mě obejmout a já jí to nedovolil. Nemohl jsem. Byl jsem špinavý, zavšivený. Rekl jsem jí, ať mi napustí vanu plnou horké vody. Mezi tím jsem ze sebe sundal všechno oblečení a dal jí ho, ať ho spálí. Ponořil jsem se do té vody a bylo to nádherné. Ležel jsem tam možná hodinu, bylo to ... štěstí. Pak mě teprve mohla obejmout.

LN Jenže do konce války ještě pořád zbývalo pár dnů, jak jste je strávil?

Já si na ty dny moc nevzpomínám. Nejdřív to bylo úžasné, konečně doma, jenže pak mě odvezli do nemocnice. Měl jsem tyfus, ale věděl jsem, že se musím, prostě musím uzdravit, abych se zase setkal s maminkou. A v té době, kdy jsem byl v nemocnici, skončila válka.

LN Věřil jste, že vám začne nový život?

Možná se mi to tak zdálo, bylo mi dvacet a chtěl jsem pracovat. Velice rychle jsem ale pochopil, že když nás osvobodili komunisté, byl to jen signál, že totalita bude v jiné barvě pokračovat.

LN Řada lidí ale přece po válce věřila v lepší zítřky.

Já to takhle neměl. Komunisté pro mě byli od začátku diktátoři. A diktátor nikdy nepřinese nic dobrého. Věděl jsem, že pokud bych něco dělal proti režimu, tak mě zase zavrou a já nebudu moct dělat nic. Můj život by byl k ničemu. Musel jsem jít pryč.

LN A nemrzelo vás, že zase opustíte rodiče?

Myslím, že je něco jiného, když zijete s rodiči celé dětství a mládí. Pak je to velice těžké od nich odejít, ale já jsem s nimi byl do svých sedmnácti a pak jsem šel pryč, odpoutal jsem se od nich a věděl jsem, že musím žít svůj život. Horší bylo, že jsem se později už s maminkou nemohl setkat. Komunisté nám to nedovolili.

LN Co jste přesně podnikli?

Spolu s Milošem jsme odešli do Německa, kde jsme se přihlásili do britské tajné služby. Uměli jsme perfektně německy, takže jsme mohli velice dobře podávat zprávy o tom, co se děje v tamní společnosti. Britové po nás chtěli, abychom jim zjišťovali, jaká je nálada mezi Němci. Hodně mě překvapilo, že ještě řada lidí věřila tomu, co hlásal Hitler. Po tom všem, co se stalo, oni pořád doufali, že ty jeho myšlenky se jednou stanou realitou.

LN V roce 1948 jste ale odjel do Austrálie. Proč právě tam?

Nikdo mě k tomu nenutil, žil jsem si v Německu velmi dobře, ale už jsem měl Evropy plné zuby a chtěl jsem co nejdál. Austrálie přijímala emigranty pod podmínkou, že první dva roky budou pracovat tam, kam je pošlou. A já jsem dostal práci v cihelně. Takže jsem se po letech vrátil k tomu, co jsem dělal, když mi bylo osm. Tenkrát jsem si u příbuzných poprvé zkusil pracovat s hlinou. Mohl jsem se jí dotýkat, mohl jsem ji tvarovat. Začal jsem chodit na večerní kurzy keramiky a po půl roce jsem už uměl víc než náš učitel. V roce 1951 jsem odjel na Nový Zéland a tam jsem zůstal až dodnes. Ohromně mě to bavilo, ta práce s hlinou, to tvarování, navrhování. Cítil jsem, že to je moje budoucnost a také to tak bylo.

LN Pracoval jste pro britskou královnu, pro japonské ministerstvo zahraničí i pro novozélandského režiséra Petera Jacksona, když točil trilogii Pán prstenů. Jak jste se k němu dostal?

Vlastně ani nevím, někdo jim řekl, že na výrobu keramiky, kterou do filmu potřebovali, bych byl nejlepší já. Tak ke mně jednoho dne přijeli.

LN Znal jste předtím Tolkienovy knihy?

Ano, ale mně se nelíbily. Přišlo mi, že to je taková blbost, taková bílá pohádka.

LN A přesto jste zakázku přijal?

Zajímalo mě na tom hlavně to, že po mně chtěli velmi neobvyklé předměty. Přčetl jsem si tedy ty příběhy o hobitech znovu a pochopil jsem, že se to zřejmě odehrává před několika tisíci lety. Jenže tehdy se samozřejmě žádná keramika nevyrobila. Přemýšlel jsem, co by tomu tak bylo nejbližší – a našel jsem inspiraci ve středověku. Hrozně se mi líbila keramika, která se tehdy vyráběla ve střední Evropě a v Anglii. Taková krásně jednoduchá a přitom praktická.

LN Co bylo na té zakázce nejtěžší?

Všechno muselo být funkční, chtěli třeba od jednoho typu několik velikostí a byl jsem na to všechno sám. Trvalo mi to půl roku, než jsem stihl vyrobit všech sedm set předmětů, které si objednali. To nemůžete svěřit nikomu jinému, protože dělat keramiku není jako krájet knedlíky. A jim se ty mé návrhy ohromně líbily.

LN Kdy jste se vlastně poprvé po emigraci podíval domů?

Za komunismu to nešlo vůbec, nedovolili mi to. Zkoušel jsem to několikrát. Jednou jsme jeli s ženou do Rakouska a doufali, že by maminka mohla přijet aspoň do Vídně, ale nepustili ji ani tam. Takže nakonec jsem přijel do Prahy až po roce 1989, ale to už bylo pozdě, maminka už nežila.

LN Co pro vás znamená být zpátky tady?

Pokaždé, když jsem v Česku, mě baví sledovat, co se tady děje. Jak se všechno mění a také mě zajímá, jak se staráte o svou historii.

LN Její součástí je koneckonců i váš příběh...

To máte pravdu, ale... Britská královna mi dala Řád britského impéria, japonský ministr mi dal cenu za mezinárodní přínos umění a tady... Musel jsem si zkrátka počkat.